

SÖZÜN YAZIYA DİRENİŞİ: İKİ İNANÇ SİSTEMİ ÜZERİNE BİR KARŞILAŞTIRMA

The Resistance of Oral Tradition against Written One A Comparison between Two Faith Systems

Dr. Ali SELÇUK

Derviş Güneş İ.Ö.O. Talas Kayseri

e-posta: aliselcuk@hotmail.com

Özet: Tahtacılar, Anadolu Aleviliği ve geleneksel Türk halk dindarlığının önemli bir bileşenidir. Kendine özgü sosyal yapı ve değerler sistemi ile kapalı bir toplum özelliğini taşıyan Tahtacılar, inanç ve uygulamalarını canlı bir biçimde sürdürmektedir. Geleneksel Türk halk dindarlığının özgün tiplerinden olan Tahtacıların inanç sistemi, kitabî dindarlığın inanç sisteminden farklılık gösteren unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Bu çalışma, alandan elde edilen veriler doğrultusunda Tahtacı inanç sistemi ile din kültürü ve ahlak bilgisi kitapları bağlamında kitabî dindarlığın inanç sistemini karşılaştırmayı kendisine konu edinmiştir. İki inanç sistemini karşılaştırmak suretiyle Tahtacılar örneğinde geleneksel Türk halk dindarlığının özgün değer sisteminin değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler: Tahtacılar, geleneksel Türk halk dindarlığı, inanç sistemi, kültür.

Abstract: Tahtacılar is a significant component of Anatolian Alewism and traditional Turkish folk religiousness. *Tahtacılar*, bearing the characteristics of a closed society with its specific social structure and value system, sustains its beliefs and practices. As an original type of traditional Turkish folk religiousness, the faith system of *Tahtacılar* harbors the elements showing some differences from those of the faith system of bookish religiousness. This study aims at comparing the faith system of *Tahtacılar* based on the data obtained from the field and that of written religiousness based on the books of religious culture and ethic in schools taught by the Ministry of National Education. By making a comparison of these faith systems, the original value system of the traditional Turkish religiousness within the framework of *Tahtacılar* will be assessed.

Key Words: Tahtacılar, traditional Turkish religiousness, faith system, culture

Giriş

Kendine özgü toplumsal yapısı ve değerler sistemi ile Tahtacılar, Anadolu sosyo-kültürel yaşamının ayrılmaz bileşenlerinden birisini oluşturmaktadır. Ağaçeri Türkmenlerinin torunları olan Tahtacılar, geleneksel mesleklerinden dolayı bu isim ile anılmaktadır. Tarihi verilerden anlaşılan o ki Anadolu'da kültürlerarası etkileşimin yoğun olduğu on üçüncü yüzyılda¹, Ağaçeri Türkmenleri de Anadolu coğrafyasındaki yerlerini almışlardır². Buna karşın Tahtacı kavramına ilk defa on altıncı yüzyıla ait resmi kaynaklarda rastlanılmaktadır³. On sekizinci yüzyıla kadar yarı-göçebe bir yaşam biçimi sürdüren ve aynı yüzyılda Osmanlı devleti tarafından iskâna tâbi tutulan Tahtacılar, günümüzde tümüyle yerleşik bir hayat sürdürmektedirler.⁴ Yoğunlukla Adana, Antalya, Aydın, Balıkesir, Mersin, Denizli, Isparta, İzmir, Muğla ve Gaziantep kentlerinde yaşamaktadırlar⁵.

Etnik köken itibarıyla Türk olan ve inanç bakımından Anadolu Aleviliği içinde yer alan Tahtacılar diğer Alevi gruplardan farklı özelliklere sahip bir topluluktur. Her şeyden önce Anadolu Aleviliği içerisindeki diğer Alevi gruplara göre daha kapalı bir topluluk olma niteliğini taşımaktadırlar. Günümüzde dahi bazı ritüellere, grup dışındaki Tahtacıların kabul edilmeyişi, topluluk dışından evlenme yasağının halen geçerliliğini koruyuşu kapalı bir toplum olma özelliklerinin bariz işaretlerinden sadece bir kaçıdır. Kapalı bir topluluk olma nitelikleri ise bir yandan grup dayanışmasını artırırken diğer yandan da yine söz konusu grup dayanışmasının artmasını sağlayacak biçimde inanç ve uygulamalarını canlı bir biçimde sürdürmeleri ile sonuçlanmaktadır.

Grup içi dayanışmaları oldukça güçlü; inanç ve uygulamaları canlı, nispeten kapalı bir toplum olma özelliğini taşıyan Tahtacılar, günümüz Anadolu Aleviliğinin önemli temsilcilerinden birisi olmasının ötesinde⁶, genel olarak bakıldığında geleneksel Türk halk dindarlığının da önemli bir bileşenidir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, Anadolu Aleviliğinin bir tipini temsil eden Tahtacılar kendine özgü değerler sistemi ve sosyal yapısı ile geleneksel Türk Halk dindarlığı içinde özgün bir topluluktur. Kendine özgü nitelikleri ile önemli sacayaklarından birisini oluşturduğu geleneksel Türk halk dindarlığının içinde özgün ve ayrı bir topluluk olmasının ötesinde sözü edilen değerler dünyası bağlamında kitabi dindarlıkla uyumlu olmayan özellikleri barındırması da şaşırtıcı olmayacaktır. Bu yönüyle kitap ve sünneti referans alması itibarıyla yazılı ve kurallı bir dindarlığı temsil eden

¹ Harun Güngör, "Ahi Evren Zamanında Anadolu'nun Dini Durumu", s.159, 161.

² İbn Bibi; *El-Evamirü'l Alaiye Fi'l-Umuri'l Alaiye*, s.144; Faruk Sümer; "Tahtacılar", s.12.

³ Faruk Sümer; "Ağaçeriler", s.528.

⁴ Ali Selçuk, *Ağaçeri Türkmenleri-Tahtacılar*, s.39-41.

⁵ İsmail Engin, *Tahtacılar*, s.113-118.

⁶ Ali Selçuk, a.g.e, s. 26.

ve genellikle sözlü kültüre dayanan geleneksel Türk halk dindarlığından, hatta bu dindarlığın Sünni eğiliminden kimi inanç ve uygulamaları ile ayrışan kitabi dindarlığın, geleneksel halk dindarlığının bir tipini oluşturan Tahtacı inanç ve uygulamalarından ayrıştığı ve farklılaştığı anlaşılmaktadır. Her şeyden önce Tahtacı inanç sisteminin sözlü kültürün inancı eylem içine kodlayan, esnek, değişime açık ancak bir o kadar da güçlü bir toplumsal hafıza yaratma niteliği temelinde hayat buluşuna karşın kitabi dindarlığın inanç sistemi yazılı, değişime dirençli kurallı bir karaktere sahiptir.

Tahtacıların sosyal yapı ve değerler dünyasının Türk halk dindarlığı bağlamındaki özgün duruşu bir yana, bu çalışma kitabi dindarlığın inanç sisteminin Tahtacı inanç sisteminden farklılaşan yönünü ilköğretim ve ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında yer alan inanç esasları örneğinde karşılaştırmayı ve değerlendirmeyi kendisine konu edinmiştir. Anlaşılacağı üzere kitabi dindarlığın inanç sistemi için halen ilk ve orta öğretimde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitabı olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğrenci kitapları karşılaştırma için esas alınmıştır. Tahtacı inanışları için ise Evcî Tahtacıları üzerine 2008-2009 yıllarında Adana-Tufanbeyli Evcî köyünde yürütülmüş olan alan araştırmasının verileri esas alınmıştır. Tahtacı inanç sistemine dair veriler katılımlı gözlem ve derinlemesine görüşmelerle toplanmış, alandan elde edilen bu veriler Tanrı, melek, Kur'an, peygamber, ahiret, kader inançları temelinde ders kitaplarında yer verilen öğretilerle karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Böylece gerek Tahtacı inanç sistemine dair alandan elde edilen veriler gerekse ders kitaplarından edinilen veriler anlayıcı bir eğilimle karşılaştırılmak suretiyle, özelde Tahtacı inanç sistemi ve kitabi dindarlığın öğretileri arasındaki farklılığın ortaya konması, genelde ise kitabi dindarlığın Tahtacı inanç sistemi örneğinde olduğu üzere geleneksel Türk halk dindarlığından farklılaşan boyutlarının gözler önüne serilmesi hedeflenmektedir.

Tanrı İnancı

Ders kitaplarında Müslümanların inanması gereken yüce varlık Allah olarak adlandırılmıştır. Din kültürü ders kitaplarına göre Allah, evreni ve içindeki bütün varlıkları yaratandır.⁷ Aynı zamanda İslâm inanç sisteminin en temel ilkesi Allah'a iman etmektir.⁸ Her şeyi işiten, gören, başlangıcı ve sonu olmayan, sonsuz bilgi, güç, irade sahibi olan Allah, doğmamış, doğrulmamıştır. İbadet, sadece Allah için yapılır.⁹ Ders kitaplarında anlatılan, betimlenen Allah ile Evcî Tahtacılarının Allah anlayışları arasında

⁷ Mehmet Akgül ve diğerleri, *5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, s.13, 22; Ahmet Ekşi ve diğerleri *9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, s.9, 13; Abdullah Çatal ve diğerleri, *10. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, s. 23.

⁸ Ahmet Ekşi ve diğerleri, a.g.e, s.54.

⁹ Mehmet Akgül ve diğerleri, a.g.e, s.27; Ahmet Ekşi ve diğerleri, a.g.e, s.13.

belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Müslümanlığa giriş şartı olarak kabul edilen “*eşhedü enlâ ilâhe illellâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve rasûluh*” cümlesi, yani kelime-i şهادet¹⁰, Evcî Tahtacılarının inanç sisteminde mevcut değildir. Bunun yanı sıra kelime-i tevhit olarak adlandırılan “*lâ ilahe illallah Muhammedün rasûlullah*”¹¹ ifadesi, onlar arasında tespit edilememiştir. Her ne kadar Evcî Tahtacıları açısından yukarıdaki her iki cümlenin birinci kısımları için (Allah’tan başka ilah yoktur) problem olmasa da, ikinci kısımlar (Muhammed Allah’ın peygamberidir) inanç sistemi açısından sorun içermektedir.

Din kültürü ders kitabında belirtilen besmele ile Evcî Tahtacılarının inancındaki besmele de birbirinden oldukça farklıdır. Bismillâhırahmânırahîm veya bismillâh tarzında ifade edilen besmelenin her işten önce çekilmesiyle, Allah’ın her an kişiyle olduğu, başlanılan işte O’ndan yardım istenildiği ve O’na olan inancın dile getirildiği belirtilmektedir¹². Evcî Tahtacılarında din kültürü kitaplarında ifade edilen besmeleden farklı olarak ‘bismişah’, ‘ya Allah-ya Ali’, ‘ya Allah-ya Muhammed-ya Ali’ olmak üzere üç çeşit besmele mevcuttur. Bismişah terimindeki *şah* ve diğer iki besmelede yardım istenilen, sürekli yanlarında olduğuna inanılan varlık sadece Ali’dir. Bununla birlikte Hacı Bektaş-ı Veli’ye atfedilen Makâlat ve Şerh-i Besmele’de *Bismillâhırahmânırahîm* ifadesi yer almakta¹³, Tahtacılar tarafından kutsal kabul edilen Şah İsmail’in halifelerinin Anadolu’daki Kızılbaş Türkmenlere getirdikleri *Buyruk*, *Bismillâhırahmânırahîm* ile başlamakta¹⁴, ayrıca bu ifadenin faziletlerinden bahsedilmektedir¹⁵. Bismişah, ya Allah-ya Ali, ya Allah-ya Muhammed-ya Ali terimleri, *Buyrukta* yer aldığı için doğrudan Safevî etkisiyle oluşmuş görünmektedir¹⁶. Zira Evcî Tahtacıları yazılı kültürden ziyade sözlü kültürün hâkim olduğu bir topluluktur. Sözlü kültürün aktarıcısı *dede* adı verilen dini liderdir. Tahtacıların bütün ritüellerinde bismişah, ya Allah-ya Ali, ya Allah-ya Muhammed-ya Ali terimleri, ritüellerin unsuru olan hayırluların başlangıcında *dede* veya *mürebbi* tarafından söylenmektedir. Dolayısıyla her ne kadar kutsal kitap olarak kabul ettikleri *Buyruk*’ta Sünnî gelenekteki besmele yer alsa da, dini terminolojiyi öğrenme yerleri sözlü kültür ve ritüeller olduğu için söz konusu üç besmele türü Evcî Tahtacı topluluğunun hafızasına yerleşmiştir.

¹⁰ Ahmet Kara ve diğerleri, 4. *Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, s.25.

¹¹ Ahmet Kara ve diğerleri, a.g.e, s.24.

¹² Ahmet Kara ve diğerleri, a.g.e, s.13-14.

¹³ Hacı Bektaş-ı Veli, *Makalat*, s. 1; Hacı Bektaş-ı Veli, *Şerh-i Besmele*, s. 93.

¹⁴ *Buyruk*, Derleyen: Sefer Aytekin, s. 6.

¹⁵ *Buyruk*, Derleyen: Sefer Aytekin, s.110-111.

¹⁶ Ali Selçuk, a.g.e, s. 55; *Buyruk*; Kızılbaşlığın oluşumunda Safevî etkisi ile ilgili olarak bkz, Rıza Yıldırım, *Turkomans Between two Empires: the Origins of the Qizilbash Identity in Anatolia (1447-1514)*, 2008, yayımlanmamış doktora tezi.

Din kültürü kitaplarına göre tanrı Allah'tır, zaman ve mekân boyutu dışındadır¹⁷. Tahtacı inancında ise Allah göğün yedinci katındadır¹⁸. Din kültürü ders kitabında Allah'ın kendisine dua edilmesini, dua edenin duasına karşılık vereceğini ifade ettiği belirtilirken¹⁹ Evcî Tahtacılarında bu durum farklıdır. Onlar zor durumda ve sıkıntılı anlarında *yetiş ya Ali* tarzında dua ederler. Onlar, Ali'ye dua ettiklerinde sıkıntılarından kurtulduklarına inanmaktadırlar. Yatırlar Tahtacıların dualarının bir diğer önemli muhatabıdır. Evcî Tahtacıları doğrudan doğruya yatırlara dua etmekte, isteklerini yatırdan istemektedir. Bu durum geleneksel Türk halk dindarlığı bünyesindeki çeşitli eğilimlerde de sıklıkla rastlandığı üzere Türklerdeki atalar kültü ile ilişkili görünmektedir. Yatıra dua etme olgusunda esas olan öfkelerinden korkulan ve yardımları beklenen atalara tapınmadır²⁰.

Evcî Tahtacılarının tanrı tasavvurunun din kültürü kitaplarında bahsedilen Allah tasavvurundan oldukça farklı olduğu anlaşılmaktadır. Evcî Tahtacıları arasında inanılan Miraç mitine göre Allah göğün yedinci katında, perde arkasında oturmaktadır. Diğer taraftan Muhammed Miraca çıktığında O'nun Allah ile yemek yediğine inanılır. Ayrıca Allah'ın Musa'nın evine dilenci, pejmürde bir kılıkta misafir olarak geldiği anlatılır.

Öyle anlaşılıyor ki güçlü sözlü gelenekleri ve ritüelleri ile Evcî Tahtacıları İslam'ın kavram ve terimlerini, kutsal şahsiyetlerini inanç sistemlerine dâhil etmişlerse de söz konusu bu bileşenleri geleneksel Türk halk inançları ile yorumlamışlardır. Türk kültürünün mitolojik ve ritüel dokusu güçlü niteliği miraç miti örneğinde anlaşılacağı üzere Tahtacıların mitolojik tasvirleri özellikle güçlendirmesi ve inanç sistemine katması ile sonuçlanmış görünmektedir. Mitlerden beslenen güçlü bir kahramanlar ve atalar kültüne sahip geleneksel Türk inançlarının Evcî Tahtacılarının inanç sistemi içindeki etkisi özellikle Ali'nin şahsiyetinde belirgin bir biçimde kendini hissettirmektedir. Öyle ki, Ali hakkında anlatılan menkıbeler dikkate alındığında sözü edilen mitolojik gelenek ve kültürlerin de etkisiyle Ali'ye Tanrılık vasfının yüklendiği, Ali'nin neredeyse mitolojik bir şahsiyet haline geldiği, kutsal karizmatik şahsiyetinin kahramanlar kültü ile ilişkilendirildiği ve güçlü bir Ali kültürünün oluştuğu görülecektir.

Evcî Tahtacıları, Ali'nin Tanrılığını onun öldürüp tekrar diriltme ve geleceği bilmesiyle ilgili menkıbelerle izah ederler. Ali'nin Nusayri adında birisini kendisine Allah dediği için altı defa öldürüp dirilttiğine ve kendisinin öldürüleceğini bildiğine inanırlar. Evcî Tahtacılarına göre Ali, oğlu Hasan'a karısı tarafından zehirlenip öldürüleceğini, Hüseyin'e de Kerbelâ'da şehit olacağını söylemiştir. Ayrıca Ali'nin Osman'ı eşeğe dönüştürdüğü inancı mevcuttur. Bununla birlikte cimri bir kişiye misafir olan Ali'ye ev sahibi, kedi eti ikram etmiş; Ali bu durumu anlamış, kedinin kemikleri ve derisini

¹⁷ Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s.12.

¹⁸ Ali Selçuk, a.g.e, s. 65.

¹⁹ Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s.17.

²⁰ Ali Selçuk, "Mersin Tahtacılarında Kutsal Mekan Anlayışı", s. 72-73.

isteyerek onları bir araya getirmiş, kediyi canlandırmış ve sırtını sıvazlamıştır. Ayrıca onlara göre Ali'nin bizzat kendisinin;

*Bir adım Ali, bir adım Allah
İnkârım yoktur vallah billah.
sözünü söylediğine inanırlar.*

Evcî Tahtacılarına göre Muhammed Miraca, Ali'nin sırrını öğrenmek için çıkarılmıştır. Miraçta Muhammed, Allah ile beraber pilav yemiş, fakat sadece perde arkasından uzanan yeşil bir el görmüş, söz konusu yeşil el pilavdan bir avuç almış ve elin kıllarına birkaç tane pirinç tanesi yapışmıştır. Muhammed Miraçtan indiğinde, Ali ona Allah ile ne yaptığını sormuştur. Muhammed Miraçta sadece yeşil bir el gördüğünü ve beraber pilav yediklerini anlatmıştır. Ali, Muhammed'e gördüğü eli hatırlayıp hatırlamayacağını sorduğunda Muhammed hatırlayacağını söyleyince, Ali elini uzatmıştır. Ali'nin eli Muhammed'in Miraçta gördüğü yeşil eldir, hatta elin üzerinde birkaç tane pirinç tanesi bulunmaktadır. Bunun üzerine Muhammed, *Ya Ali ananı atanı bilmesem sana Allah derdim* demiştir. Başka bir anlatıda ise Muhammed perdeyi açar ve Ali'yi görür. Bir diğer anlatıda ise Muhammed, Allah ile konuşurken Allah'ı görememiş, fakat perdenin arkasından sadece Ali'nin sesini duymuştur.

Tüm bu menkıbelerden de anlaşılacağı üzere Tahtacı inanç sistemi içindeki Tanrı, Ali kültürünün de etkisiyle antropomorfik bir karaktere sahiptir. Miraç mitinde Muhammed Peygamber ile Allah'ın yemek yemeleri, Allah'ın göğün yedinci katında perde arkasında bir taht üzerinde oturması ve orada insan şeklinde görünmesi, Muhammed'in Allah'ın sesini duyması hususları Tanrı'nın antropomorfik karakterli olduğunu göstermektedir. Antropomorfik Tanrı anlayışına Buyruk'ta da rastlanmaktadır. Buyruk'ta, Tanrı'nın sıfatı "*Hak Taalâ on dört yaşında, ayın eyyamı mübarekesi yani on dördüncü gecesi ve günün kaba kuşluk vaktinde bir güzel bakire kız suretinde göründü*" şeklinde tasvir edilerek Allah'ın Peygamber'e Miraçta bu şekilde görüldüğü ifade edilmektedir²¹.

*Aynayı tuttum yüzüme,
Ali göründü gözüme*

beyiti Evcî Tahtacıları için Ali'nin Allah olduğunu ve her insanda Allah'ın var olduğunu işaret etmektedir. Allah'ın Ali'ye *aslımsın ya Ali* dediğine inanılır. Bunun yanı sıra Ali'nin göğe çekildiğine, O'nun ölmediğine, göğün yedinci katında oturduğuna ve değişik donlarda ara sıra yeryüzüne indiğine inanılmaktadır. Ali kıyamete kadar değişik donlarda gelecektir. Ayrıca Ali'nin ahiret günü mizanın başında bekleyeceğine, kendisine inanmayanları cehenneme göndereceğine inanılır. Cennetin kapısının anahtarının Ali'de olduğu ve izin vermediği kişilerin cennete giremeyeceği inancı da mevcuttur.

²¹ *Buyruk*, Derleyen: Sefer Aytekin, s.117-118.

Tüm bu menkıbelerin işaret ettiği bir diğer husus ise Evcî Tahtacılarının Hurufilikteki inançlara benzer inanışlara sahip oldukları gerçeğidir. Başka bir ifade ile Hurufiliğin Anadolu'daki tesiri sonucu²², insanın yüzündeki *Allah* yazısının Ali'ye dönüştüğünü görmekteyiz:

Aynayı tuttum yüzümü

Ali göründü gözüme,

beyti söz konusu dönüşümü izah eder mahiyettedir. Burada Allah Ali'dir ve insanın yüzünde Ali yazılıdır. Ayrıca "*Bir adım Allah, bir adım Ali*" mısrasında Evcî Tahtacılarının Ali ile Allah'ı aynileştirdikleri görülmektedir. Anlaşılan o ki Anadolu'nun Türkleşmesini sağlayan kahraman şahsiyetler ve tarihî olaylar Ali'nin karizmatik şahsiyetinde mitleşmiş, kahraman karizmatik şahsiyetlerin yerini Ali almıştır. Bu bağlamda Hurufiliğin gayr-i Sünnî topluluklara nüfuz etmesiyle, beraberinde getirdiği hulûl-inkarnasyon inancının gerçekleşeceği varlığın Anadolu'daki mitolojik Ali'den başkası olması düşünülemezdi. Bu durum Anadolu'daki Alevi zümrelerde Safevi etkisi öncesinde Ali inancının var olduğunu, Safevi tesiriyle mitsel Ali'nin tarihselleştirilerek söz konusu inancın normatif özellikler kazandığını göstermektedir²³.

Tüm bu değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere Evcî Tahtacılarının tanrı anlayışları, din kültürü kitaplarında bahsedilen ve kitabi dindarlığın referanslarını taşıyan Allah inancından oldukça farklıdır.

Melek İnancı

Din kültürü kitaplarında meleklerle inanmak, İslâm'ın inanç esaslarından kabul edilmektedir²⁴. Melekler, Allah'ın emriyle çeşitli görevleri yerine getiren, gözle görülemeyen, nurdan yaratılmış, soyut varlıklar olarak nitelendirilmektedir²⁵. Çok sayıda melek olduğu, sayılarını tam olarak bilinmeyeceği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra Cebrail, İsrâfil, Azrail, Kiramen Katibin ve Münker-nekir'in Kuran'da adları, görevleri belirtilmiş melekler olması açısından önemli oldukları vurgulanmaktadır²⁶. Evcî Tahtacılarında ise ders kitaplarında anlatıldığı tarzda meleklerle iman söz konusu değildir. Onlar arasında Cebrail ve Azrail meleği ile ilgili inanışlar tespit edilebilmiştir. Onlarda, ders kitaplarında bahsedilen İsrâfil, Mikail, Kiramen Katibin, Münker-nekir melekleri ve

²² Alevi-Bektaşî topluluklara Hurufiliğin tesiri hakkında bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, s.158-160; Mehmet Eröz; *Türkiye'de Alevilik-Bektaşîlik*, s. 242-249; İrene Melikoff; *Hacı Bektaş: Efsaneden Gerçeğe*, s.164-167; Ahmet Yaşar Ocak; "Babailer İsyanından Kızılbaşlığa", s.144; Ünver Günay; Harun Güngör; *Türklerin Dinî Tarihi*, s.305.

²³ Ali Selçuk, a.g.e, s. 87.

²⁴ Ahmet Ekşi ve diğerleri, a.g.e, s. 55; Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s. 25; Hüseyin Paça ve diğerleri, *7. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, s. 13.

²⁵ Hüseyin Paça ve diğerleri, a.g.e, s. 13-14; Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s. 25-26

²⁶ Hüseyin Paça ve diğerleri, a.g.e, s. 14-15; Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s. 26

bunların görevleri hakkında herhangi bir inanış mevcut değildir. Evcî Tahtacılarının Tanrı tasavvurlarında olduğu gibi Cebrail ve Azrail'i soyut varlıklar olarak algılamadıkları, bu melekleri cisimleştirdikleri görülmektedir. Cebrail meleğinin kuş gibi uçtuğunu ifade etmekte, bu özelliğiyle onun horozla büyük benzerlik arz ettiğine inanmaktadırlar. Ayrıca Allah'ın Kuran'ı Ali'ye gönderdiği, Cebrail'in Ali yerine Muhammed'e yanlışlıkla Kuran'ı teslim ettiği inancı Evcî Tahtacıları arasında yaygındır. Bunun yanı sıra Evcî Tahtacıları Cebrail'in Miraçta Muhammed'e Ali'nin sırrını öğrenmesinde aracı rolü üstlendiğine inanırlar. Evcî Tahtacılarında en önemli kurbanlardan birisi olan horoz kurbanına Cebrail kurbanı denir. Cebrail kurbanı ikrar alma ritüellerinin değişmez unsurudur²⁷.

Evcî Tahtacıları arasında ölüm meleği olarak bilinen Azrail, orta Asya Türk kültüründeki ölüm ruhunun devamı niteliğindedir. Evcî Tahtacılarının ölümle ilgili inanış ve uygulamalarında Azrail'i de cisimleştirdikleri görülmektedir. Onlara göre Azrail, ders kitaplarında belirtildiği üzere soyut bir varlık değil, tütsü ile kovulan, ölümden sakınmalarla ilgili bazı durumlarda aldatılabilen, yanlışlıkla farklı kişilerin canını alandır. Anlaşılan o ki Türklerdeki ölüm ruhu inancının Müslümanlıkla birlikte yerini ölüm meleği (Azrail) inancına bıraktığı anlaşılmaktadır²⁸.

Kitap ve Kuran İnancı

Din kültürü kitaplarında kutsal kitapların Allah tarafından peygamberlere gönderildiği, bunlara iman etmenin İslam dininin inanç esasları arasında yer aldığı belirtilmektedir²⁹. Zebur'un Hz.Davut'a, Tevrat'ın Hz.Musa'ya, İncil'in Hz.İsa'ya, Kuran'ın Hz.Muhammed'e Allah tarafından gönderildiği; bunların yanı sıra suhuf adı verilen küçük kitapçıkların bulunduğu ifade edilen din kültürü kitaplarında insanların iyi-kötü, doğru-yanlış ayırımını ancak bu ilahi kitaplar sayesinde yapabilecekleri belirtilmektedir³⁰. Evcî Tahtacıları dört kutsal kitabın varlığını kabul etmektedir. Onlar, kutsal kitapların dördünü de Ali'nin yazdığına inanırlar.

Din kültürü kitaplarında Kur'an, İslam dininin anlaşılıp yaşanabilmesi için temel ve güvenilir kaynak olarak kabul edilmektedir³¹. Evcî Tahtacıları ise dinin yaşanabilmesi için gerekli gördükleri temel kaynak olarak Buyruk'u kabul etmektedirler. Ancak Buyrukta her ne kadar Kuran'a vurgu

²⁷ *Buyruk*, Derleyen: Sefer AYTEKİN, s. 52, 54.

²⁸ Ali Selçuk, a.g.e, s. 208.

²⁹ Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s. 27.

³⁰ Ahmet Kara ve diğerleri, a.g.e, s. 72; Ekrem Özbay ve diğerleri, 6. *Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, s. 30; Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s. 27.

³¹ Ekrem Özbay ve diğerleri, a.g.e, s. 93-94; Mahmut Balcı ve diğerleri, 11. *Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, s. 72; Turgut Çiftçi ve diğerleri, 12. *Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, s. 110.

yapılıyor³², pirin sözlerinin Kuran'a uyması gerektiği ifade ediliyorsa da³³ Evcî Tahtacılarının Kuran'a bakış açıları din kültürü kitaplarında anlatılan Kuran anlayışından oldukça farklıdır. Kuran, Allah tarafından vahiy meleği Cebrail aracılığıyla Muhammed'e gönderilen ilahi mesaj olarak tanımlansa da³⁴ Evcî Tahtacıları, bu tanıma karşı çıkmakta, Kuran'ın Ali'ye gönderildiğini, Cebrail'in onu yanlışlıkla Muhammed'e verdiğine inanmaktadırlar. Diğer taraftan din kültürü kitaplarında Allah'ın Müslümanlardan istediği ilk şeyin Kuran'da belirtilen hususlara iman edilmesi olduğu belirtilmektedir³⁵. Buna karşın Evcî Tahtacıları, Sünnî gelenekte önemli yer tutan namaz inancına sahip değildir. Bu durumu *bizde namaz yok niyaz var* şeklinde ifade etmektedirler. Niyaz, yatırlara, mezarlara, *dedeye* yapılır ki doğrudan atalar kültüyle ilişkilidir. Aynı zamanda onlarda boy abdesti, ramazan orucunun olmaması, içkiyi haram olarak kabul etmemeleri gibi hususlar, din kültürü kitaplarında yer verilen Kuran'a inanç ile Tahtacıların Kuran algıları arasındaki farklılıkları belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır.

Peygamberlik İnancı

Din kültürü kitaplarına göre peygamberlere inanmak İslam'ın inanç esaslarından olup, peygamberler zeki, yalan söylemeyen, günahsız, emanete sadık ve tebliğle görevli kişilerdir³⁶. Müslümanlığa göre ilk peygamber Âdem ile Muhammed arasında gönderilen bütün peygamberlere inanmak Müslüman olmanın şartlarındandır³⁷. Bu peygamberlerden 25'inin adı Kuran'da geçmektedir³⁸. İslamiyet'e göre son peygamber Hz.Muhammed'dir, o, Müslümanlar için her yönüyle örnek kişiliktir³⁹. Evcî Tahtacılarının peygamberlik müessesene ve Hz.Muhammed'in peygamberliğine bakışları ise ders kitaplarında yer verilenlerden oldukça farklıdır.

Evcî Tahtacılarının mitsel anlatılarında peygamberler ve Muhammed inancı yer almakla birlikte tarihsel anlamda peygamberlik ve Muhammed'in peygamber olduğu inancına rastlanılmamaktadır. Evcî Tahtacıları arasında Sünnî gelenekteki peygamberlerden bazıları anakronizm içerikli hikayelerle

³² Bkz. *Buyruk*.

³³ *Buyruk*, Hazırlayan: Fuat Bozkurt, s. 24.

³⁴ Ahmet Ekşi ve diğerleri, a.g.e, s. 47.

³⁵ Ahmet Ekşi ve diğerleri, a.g.e, s. 54.

³⁶ Ekrem Özbay ve diğerleri, a.g.e, s. 12; Ahmet Ekşi ve diğerleri, a.g.e, s.55; Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s. 28; Mahmut Balcı ve diğerleri, a.g.e, s. 71.

³⁷ Ekrem Özbay ve diğerleri, a.g.e, s. 24; Turgut Çiftçi ve diğerleri, a.g.e, s. 110.

³⁸ Ekrem Özbay ve diğerleri, a.g.e, s. 24.

³⁹ Mehmet Akgül ve diğerleri, a.g.e, s. 66; Ekrem Özbay ve diğerleri, a.g.e, s. 12-15; Hüseyin Paça ve diğerleri, a.g.e, s. 66; Ramazan Yıldırım ve diğerleri, 8. *Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, 60-81; Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, 62-67; Mahmut Balcı ve diğerleri, a.g.e, s. 71; Turgut Çiftçi ve diğerleri, a.g.e, s. 51-52.

bilinmektedir. Peygamber isimleri genellikle, Âdem'in kalıptayken Muhammed Ali'nin onu yedi defa kontrol ettiği, Allah'ın Eyüp Peygambere, "*arının sırrı Ali'nin sırrı*" dediği, Allah'ın Musa'nın evine dilenci, pejmürde bir kılıkta misafir olarak geldiği vb. içerikli menkıbelerde yer almaktadır. Miraç mitinde Muhammed, Ali'nin sırrına vakıf olmuş, onun tanrı olduğunu anlamıştır. Bunun yanı sıra Evcî köyünde tespit ettiğimiz nurdan yaratılış mitinde Âdem yaratıldığında onun alınında bir nur görülmüştür. Bütün peygamberlerde görülen söz konusu nurun, Muhammed Ali'nin nuru olduğu, Muhammed Peygamber geldiğinde ikiye ayrıldığı ve Muhammed ile Ali'de tecelli ettiğine inanılır. Tahtacılar, Muhammed Ali kavramı ile Muhammed ve Ali şeklinde iki varlığı kastetmemektedirler. Onlara göre Muhammed Ali veya Muhammed ve Ali kavramları sadece tek varlığa işaret eder ki, O da Ali'dir. Nurdan yaratılış mitindeki peygamberlere yapılan atıflar esasında bir peygamber inancından daha ziyade on iki imam inancının temelini oluşturmaya yöneliktir.

Evcî Tahtacılarının tarihsel anlamda Muhammed peygambere bakışları Sünnî anlayışla paralellik arz etmemektedir. Örneğin, ders kitaplarında Muhammed peygamber için saygınlık ifadesi olarak kullanılan Hz. ifadesini onlar kullanmamakta, sadece adını zikretmektedirler. Peygamberliğin cesaret ve kahramanlık timsali olması sebebiyle Ali'nin hakkı olduğunu, Cebrail'in yanılarak veya Muhammed'in Cebrail'i kandırarak peygamberliği kendisinin gasp ettiğini sebep göstererek Muhammed'in peygamberliği hak etmediğine, hatta Ali'yi bizzat Muhammed'in öldürttüğüne inanmaktadırlar. Anlaşılan o ki peygamberlik kurum ve inancına sahip olmayan ancak güçlü bir atalar ve kahramanlar kültürüne sahip olan geleneksel Türk kültürünün etkisiyle peygamber inancının yerine Ali örneğinde olduğu üzere mitolojik karizmatik şahsiyetler Tahtacı inanç sistemindeki yerini almış görünmektedir. Atalar ve kahramanlar kültürünün etkisiyle karizmatik şahsiyetlerin mitsel bir dille geleneksel halk dindarlığında yer buluşuna sadece Evcî Tahtacıları örneğinde rastlanmamakta, geleneksel Türk halk dindarlığının Sünnî tipinde de peygamber ve evliya kültürü örneğinde bu olguyla karşılaşılmaktadır. Nitekim Şahin, Sünnî tip geleneksel halk dindarlığının baskın olduğu Boğazlıyan ve köylerinde yaptığı çalışması bağlamında kitabi dindarlığın peygamber anlayışından farklılaşan, ziyaret ve anma ritüelleri temelinde şekillenmiş bir peygamber kültürünün varlığına dikkat çekmektedir. Öyle ki söz konusu peygamber kültürünün kasaba değerler sisteminin anlamlı bir bileşeni olmasına bağlı olarak resmi İslam'ın kutlu doğum ritüelleri kasaba sosyo-kültürel yaşamı ve değerler sisteminde anlamlı bir ritüel olarak kendisine yer bulamamıştır.⁴⁰ Bu durum kültürün kendi geleneksel

⁴⁰ İlkay Şahin, *Göçmen Kadınların Dinî Ritüellere Katılımı: Amersfoort (Hollanda) ve Boğazlıyan Örneğinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme (Doktora Tezi)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2008, ss. 280-285.

paradigmalarının anlamlandıran gücüne ve kitabi dindarlığın geleneksel halk dindarlığından farklılaşan yönüne işaret etmektedir.

Kader Kaza ve İnancı

Din kültürü ders kitaplarında kadere iman, hayır ve şerrin Allah tarafından yaratıldığı, dolayısıyla bunların Müslümanlığın inanç esaslarından olduğu vurgulanmaktadır⁴¹. Kader, yüce Allah'ın ezelden ebede kadar olacak bütün şeylerin zaman ve yerini, özellik ve niteliklerini, ezeli ilmiyle bilip takdir etmesi⁴², yani her şeyi belli bir ölçü, düzen ve uyum içerisinde yaratmasına ve yaratılmış olan her şeyi programlaması olarak tanımlanmaktadır⁴³. Ders kitaplarında kaza, “kesin karar vermek, düzenlemek, gerçekleştirmek ve yaratmak” anlamlarında kullanılmıştır. Evrendeki her varlık, Allah tarafından ilahî bir planla belli bir ölçüye göre, bir düzen bir uyum ve değişmez yasalara bağlı olarak yaratılmıştır⁴⁴. Diğer taraftan Allah, insanları iyi ile kötüyü ayırt edebilecek akıl ve irade sahibi kılmıştır. Dolayısıyla insanların yaşamlarında karşılaştıkları olumsuzlukları kaderlerine bağlamaları, yanlış bir davranış olarak nitelendirilmektedir⁴⁵.

Evcî Tahtacıları kadere inanırlar, onu alinyazısı olarak tanımlarlar. Onlara göre insanın kaderini, alın yazısını Allah belirlemektedir. İnsanın doğumu, anne-babayı seçmesi, ölümü vb. kişinin kendi elinde olan bir şey değildir. Allah insanın yaşayacağı süreyi, doğmadan önce belirlemiştir. Ayrıca kâinattaki bütün varlıkların yaratıcı tarafından yaratıldığına inanılır. Evcî Tahtacıları arasında tespit ettiğimiz bu inanışlardan anlaşılacağı üzere onlarda kader inancının mevcut olduğu görülmektedir. Ancak Tahtacılar hayır ve şerrin Allah tarafından yaratıldığı inancını benimsememektedir. Bu konuda ders kitaplarındaki hayır ve şer anlayışı ile onların inanışları aynı değildir. Onlara göre Allah sadece iyilikleri yaratır. Şerrin yani kötülüğün Allah tarafından yaratılmadığı, insanların kendi nefsinden kaynaklandığı inancı hâkim olup, bu durumu “Allah sevmediği bir şeyi yaratmaz, sevdiğine de kötülük yapmaz, cezalandırmaz” şeklinde ifade etmektedirler.

Kötülüğün Allah tarafından yaratılmayıp insanların kendi nefsinden kaynaklandığı inancı Buyruk'ta da yer almaktadır. Buyruk'ta iyi şeylerin haktan, kötülüğün insanın nefsinden bilinmesi gerektiği, kötülüğün, kötü şeye rıza vermeyeceği için Allah'a isnat edilmemesi, aksi takdirde Allah'ın zalim olacağı, ancak Allah'ın zalim sıfatından uzak olduğu belirtilmektedir⁴⁶. Evcî Tahtacılarındaki şerrin Allah'tan olmayacağı inancı

⁴¹ Ahmet Ekşi ve diğerleri, a.g.e, s.54.

⁴² Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s. 29.

⁴³ Ramazan Yıldırım ve diğerleri, a.g.e, s. 14.

⁴⁴ Mahmut Balcı ve diğerleri, a.g.e, s. 10.

⁴⁵ Mahmut Balcı ve diğerleri, a.g.e, s. 13.

⁴⁶ *Buyruk*, Derleyen: Sefer Aytekin, s. 255-256.

Anadolu'daki diğer Alevi gruplarda da mevcuttur⁴⁷. Mutezilenin kader anlayışı ile ilgili olan bu inancın Anadolu'daki Alevi gruplara Şia'nın tesiriyle girdiği anlaşılmaktadır⁴⁸.

Ahret İnancı

Din kültürü kitaplarında dünya hayatının sona erip bütün canlıların ölmesine kıyamet adı verilmekte, ancak zamanını Allahtan başka kimsenin bilemeyeceği ifade edilmektedir⁴⁹. Kıyametin kopuşunun İsrail'in sūra üflemesiyle başlayacağı ve dünya hayatının sona ereceği belirtilmekte, ikinci üfleyişten sonra ise bütün insanların Allah tarafından diriltileceği izah edilmektedir⁵⁰. İnsanların ölümden sonra Allah tarafından hesaba çekileceği, yaptıklarının karşılığını alacağı, niteliğini insanların bilemeyeceği, sonsuz bir hayatın başlangıcı olarak kabul edilen ahiret gününe⁵¹ iman etmek, Müslümanlığın inanç esaslarından biridir⁵². Ahirette herkes dünyada yaptıklarının karşılığını görecektir⁵³. İnsanlar mahşerde Allah'ın huzurunda toplanacaklar, amel defterlerinin içeriğine göre sorguya çekileceklerdir⁵⁴. İnsanların bütün davranışları mizanda Allah tarafından değerlendirilecektir. Bunun sonucunda iyilikleri fazla olanlar cennete, kötülükleri fazla olanlarla Allah'a, ahiret gününe iman etmeyenler ise cehenneme gönderilecektir. Allah'a iman ettikleri halde günahlarında dolayı cehenneme gidenler, cezaları bittikten sonra cennete gireceklerdir⁵⁵. Ahireti inkâr edenlerin, Allah'ı da inkâr etmiş olacakları, zira Kuran ayetlerinde Allah'a iman ile ahirete imanın sürekli birlikte zikredildiği belirtilmektedir⁵⁶.

Evcî Tahtacılarında ahiret inancı var olmakla birlikte, Sünnî anlayışın kabul etmediği tenasüh ve devriye inançları da mevcuttur⁵⁷. Bununla birlikte Tahtacıların ahiret anlayışlarıyla ders kitaplarındaki ahiret inancının içeriklerinde farklılıklar bulunmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere ders kitaplarında kıyametin kopuşu, yeniden diriliş İsrail'in sūra üflemesiyle

⁴⁷ Harun Yıldız; *Anadolu Aleviliği*, s. 123-124; Cenksu Üçer; *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, s. 291-293.

⁴⁸ Ethem Ruhi Fiğlalı, *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, s.284-285; İlyas Üzüm; *Günümüz Aleviliği*, s.85.

⁴⁹ Hüseyin Paça ve diğerleri, a.g.e, s. 27; Turgut Çiftçi ve diğerleri, a.g.e, s. 24.

⁵⁰ Hüseyin Paça ve diğerleri, a.g.e, s.27-28; Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s. 31; Turgut Çiftçi ve diğerleri, a.g.e, s. 24, 26.

⁵¹ Hüseyin Paça ve diğerleri, a.g.e, s. 25-26; Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s. 31; Turgut Çiftçi ve diğerleri, a.g.e, s. 25.

⁵² Ahmet Ekşi ve diğerleri, a.g.e, s. 54; Hüseyin Paça ve diğerleri, a.g.e, s. 25; Mahmut Balcı ve diğerleri, a.g.e, s. 73.

⁵³ Hüseyin Paça ve diğerleri, a.g.e, s. 26.

⁵⁴ Hüseyin Paça ve diğerleri, a.g.e, s. 30; Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s. 31; Turgut Çiftçi ve diğerleri, a.g.e, s. 24, 26.

⁵⁵ Hüseyin Paça ve diğerleri, a.g.e, s. 31; Abdullah Çatal ve diğerleri, a.g.e, s. 31; Mahmut Balcı ve diğerleri, a.g.e, s. 73; Turgut Çiftçi ve diğerleri, a.g.e, s. 15-16, 26, 111.

⁵⁶ Turgut Çiftçi ve diğerleri, a.g.e, s. 25.

⁵⁷ Tahtacılarıdaki tenasüh ve devriyye inançları için bkz. Ali Selçuk, a.g.e, s. 95-102.

meydana gelirken, Evcî Tahtacılarında bu inançlara rastlanmamaktadır. Onlar, dünyanın sonunun büyük bir deprem ile yeryüzünün alt üst olması ve kâinatın yok olması şeklinde olacağına inanırlar. Bu inanış kitabî İslam'a da uygundur⁵⁸. Evcî Tahtacıları, ölümden sonra ahirette insanın dirileceğini, dirilişten sonra herkesin sorgulanacağına inanırlar. Onlar, herkesin kendi amelinden sorumlu olduğuna, insanların dünyada yaptıkları davranışların iyi ve kötü olarak amel defterlerine yazılacağına, mahşerde, dirilişten sonra herkesin bu defterle Hak Mizan terazisinin yanına gideceğine inanırlar. Mizanın başında insanları yargılamak için Ali bulunmaktadır. Ali'nin kendisine Allah olarak inananları cennete, inanmayanları cehenneme göndereceğine inanılır. Burada ders kitaplarındaki anlayıştan farklı olarak, Evcî Tahtacılarında sorgulama, yargılama ve cennet-cehenneme gönderme işlemlerini yapacak olan Ali'dir. Tahtacılarıdaki bu inanış, Sünnî gelenekte mevcut değildir. Burada Hıristiyanlık tesiri söz konusudur. Zira Hıristiyan düşüncesinde ahirette mahkemeyi yönetecek ve mükâfat ile cezayı verecek olan İsa'dır⁵⁹. Bu bağlamda Tahtacıların ahirette yargılanma tasavvurları, Hıristiyanlıktaki yargılama tasvirleriyle benzerlik arz etmektedir.

Evcî Tahtacıları arasında tespit ettiğimiz ahiretle ilgili inanışların bazıları ders kitaplarında mevcut değildir. Onlar kötülük yapanların *Arasat'ta* kalacağına, yapılan duaların ve ölü yemeklerinin onu *Arasat'tan* kurtaramayacağına inanmakta, bu nedenle ölen kişinin arkasından dua etmenin anlamsız olduğunu ifade etmektedirler. Evcî Tahtacıları, *eline beline diline sahip olma* prensiplerine uydukları için cennete gideceklerine inanırlar. Bu anlamda Tahtacılarıdaki *Arasat*, Hıristiyanlıktaki *Araf* inancıyla benzerlik arz etse de, *Araf*, günahların temizlendiği geçici bir yerdir⁶⁰. Evcî Tahtacıları, *Arasat'ın* ebedî ceza görülecek yer olduğuna inanırlar ki, bu Sünnî anlayıştaki cehenneme benzemektedir. Ayrıca onlar, *Arasat'ta* kalacak olanların olabileceğini ifade ettikleri halde cehenneme gidecek Tahtacılarının olmadığını kabul ederler. Bu da onlarda cehennem tasavvuru yerine *Arasat'ı* koyduklarını göstermektedir. Evcî Tahtacılarının ahiret inancında yer alan tenasüh inancıyla *Arasat'ta* kalma düşüncesi arasında çelişki bulunmaktadır. Bir taraftan tenasühle, ruhun temizlenmesi yani günahlardan arınma söz konusu iken, diğer taraftan tenasühe tâbi olan aynı ruhun günahkâr olarak *Arasat'ta* kalacağı görülmektedir. Bu durum, inançlarının sözlü kültüre dayanması nedeniyle onların ahiret tasavvurunun sistematik bir yapı arz etmediğini göstermektedir.

⁵⁸ Tekvir, 1-6; Zilzal, 1-2.

⁵⁹ Matta, 25/31-41.

⁶⁰ Kennet Scott Latourette; *A History of Christianity*, Volume: I, pp. 340-341, 529-530; William E. Addis; Thomas Arnold; *A Catholic Dictionary*, pp.703-706.

Sonuç

Öyle anlaşılıyor ki Tahtacı Amentüsü ile din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitaplarında vurgulanan Sünni Amentüsü arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Din kültürü kitaplarında yer verilen ve Tanrı, melek, kitap, peygamber, kader ve kaza, ahiret inancını kapsayan İslam'ın Amentüsünün geleneksel halk dindarlığının bir tipi olan Tahtacı inanç sistemi içinde kök paradigmalara uygun olarak yorumlanarak dâhil edildiği, temel paradigmalara uyumlu olmayanların ise inanç sisteminden dışlandığı anlaşılmaktadır. Kitabî İslam'ın temel inanç unsurlarından olmayışı nedeniyle din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitaplarında yer almayan tenasüh, on iki imam ve mehdi inancı, Tahtacı inanç sisteminin içerisinin ayrılmaz bileşenleridir. Dahası eline, beline, diline sahip olma ilkesi Tahtacılar için Müslümanlığın temel şartıdır. Bu temel düsturu İslam'ın şartı olarak gören ve başta Kur'an ve peygamber inancı olmak üzere İslam'ın temel ilkelerine inanç sistemlerinde ya yer vermeyen ya da bu ilkeleri kendi değer sistemlerine göre yorumlayan Tahtacılar, kendilerini dinî kimlik açısından Müslüman olarak tanımlamaktadırlar.

Dini kimliğin atıf çerçevesi bir yana sözü edilen inanç sisteminden de anlaşılacağı üzere kültürün önemli bir bileşeni olan geleneksel inanç ve değer sistemi ile resmi İslam'ın inanç ilkelerini çeşitli yoğunluk ve biçimlerde ancak kültürel anlam dünyasının temel paradigmaları temelinde uzlaştırmak, geleneksel halk dindarlığının tipik özelliklerindedir. Türk halk dindarlığının önemli bileşenlerinden birisi olan Tahtacılar örneğinde görüleceği üzere hangi tipi olursa olsun, Sünni ya da alevi, Türk halk dindarlığı genel olarak atalar kültü ve kahramanlar kültü, sözlü gelenek, ritüel doku gibi ortak esaslar üzerinde birleşmekte, bu temel paradigmalara kimi zaman Ali kültü, kimi zaman peygamber kültü olarak karşımıza çıkmakta, kitabî dindarlık ise söz konusu bu ortak anlam dünyasından kendisini ayırttırmakta ve farklılaşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Addis, William E.; Thomas Arnold; *A Catholic Dictionary*, London 1917.
- Akgül, Mehmet ve Diğçerleri; *5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, İstanbul 2008.
- Balcı, Mahmut ve diğçerleri; *11. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, İstanbul 2007.
- Buyruk*, Derleyen: Sefer AYTEKİN, Ankara 1958.
- Buyruk*, Hazırlayan: Fuat Bozkurt, İstanbul 1982.

- Çatal, Abdullah ve diğerleri; *10. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, İstanbul 2006.
- Çiftçi, Turgut ve diğerleri; *12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, Ankara 2008.
- Ekşi, Ahmet ve diğerleri; *9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, Ankara 2007.
- Engin, İsmail; *Tahtacılar*, İstanbul 1998.
- Eröz, Mehmet; *Türkiye'de Alevilik-Bektaşılık*, İstanbul 1977.
- Fığlalı, Ethem Ruhi; *Türkiye'de Alevilik Bektaşılık*, İstanbul 1994.
- Gölpınarlı, Abdülbaki; *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, İstanbul Tarihsiz.
- Günay, Ünver; Harun Güngör; *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dinî Tarihi*, Ankara 1997.
- Güngör, Harun; "Ahi Evren Zamanında Anadolu'nun Dinî Durumu", *Türk Kültürü ve Ahilik, XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri* (13-15 Eylül 1985 Kırşehir), İstanbul 1986, s.157-162.
- Hacı Bektaş Veli; *Makâlât*, Hazırlayan: Esad Coşan, Sadeleştiren: Hüseyin Özbay, Ankara 1996.
- Hacı Bektaş Veli; *Şerh-i Besmele*, Hazırlayan: Rüştü Şardağ, İzmir 1985.
- İbn Bibi; *El-Evamirü'l Alaiye Fi'l-Umuri'l Alaiye*, Çeviren: Mürsel Öztürk, Cilt II, Ankara 1996.
- Kara, Ahmet ve diğerleri; *4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, Ankara 2008.
- Kitabı Mukaddes.*
- Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali.*
- Latourette, Kennet Scott; *A History of Christianity*, Volume I, London-New York 1975.
- Ocak, Ahmet Yaşar; "Babaîler İsyanından Kızılbaşlığa", *Belleten*, Cilt LXIV, Sayı 239, Nisan 2000, s.129-159.
- Özbay, Ekrem ve diğerleri; *6. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, İstanbul 2008.
- Paça, Hüseyin ve diğerleri; *7. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, İstanbul 2008.
- Selçuk, Ali; "Mersin Tahtacılarında Kutsal Mekân Anlayışı", *Anadolu'da Yörükler*, Editör: Hayati Beşirli, İbrahim Erdal, Ankara 2007, s. 51-76.
- Selçuk, Ali; *Ağaçeri Türkmenleri-Tahtacılar*, İstanbul 2008.
- Sümer, Faruk; "Ağaç-Eriler", *Belleten*, Cilt XXVI, Sayı 103, 1962, s.521-528.
-; "Tahtacılar", *TDTD*, Sayı 82, Ekim 1993, s.8-12.
- Şahin, İlkay; *Göçmen Kadınların Dinî Ritüellere Katılımı: Amersfoort (Hollanda) ve Boğazlıyan Örneğinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme* (Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2008.
- Üzüm, İlyas; *Günümüz Aleviliği*, İstanbul 1997.

Yıldırım, Ramazan ve diğerleri; 8. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı, İstanbul 2008.

Yıldırım, Rıza, *Turkomans Between two Empires: the Origins of the Qizilbash Identity in Anatolia (1447-1514)* (Doktora Tezi), Department of History, Bilkent University, Ankara 2008.